



LIETUVOS BANKAS  
EUROSISTEMA

# Finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu sistemos idėja: kontekstas, tikslai, dalyviai ir įgyvendinimo procesas

Teminių straipsnių serija

2024 m. Nr. 55

# Finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu sistemos idėja: kontekstas, tikslai, dalyviai ir įgyvendinimo procesas

Teisės ir licencijavimo departamento  
Sukčiavimo prevencijos srities koordinatore  
Daiva Faustina Safranavičiūtė

Pasiteirauti:  
info@lb.lt  
+370 800 50 500

© Lietuvos bankas, 2024  
Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius  
[www.lb.lt](http://www.lb.lt)

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

## I. KONCEPCIJOS (IDĖJOS) SUKŪRIMO KONTEKSTAS IR TIKSLAI

### 1.1. KONCEPCIJOS (IDĖJOS) RENGIMO KONTEKSTAS

Finansinis sukčiavimas – reikšminga ne tik finansų sektoriaus, tačiau ir visos visuomenės problema, kuri dėl plintančios skaitmenizacijos įgauna vis naujų formų ir daugelyje šalių stebimos šios veikos atvejų bei sukeltų nuostolių didėjimo tendencijos. Lietuvoje finansinio sukčiavimo apimtis per pastaruosius keletą metų padidėjo dramatiškai: VŠĮ Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centro (PPPKP) duomenys rodo, kad nuo 2020 m. sukčių aktyvumas tik augo: finansų įstaigų fiksuotas sukčiavimo atvejų skaičius per šį laikotarpį padidėjo daugiau kaip septynis kartus. Sukčių išviliotų lėšų suma 2020 m. sudarė 4,8 mln., o 2021 m. – jau 10,2 mln. Eur. Vėlesniais metais vis dar fiksuojamas augimas, tačiau jau lėtesniu tempu: 2022 m. pervestų lėšų suma sudarė 11,8 mln., 2023 m. – 12,3 mln. Eur<sup>1</sup>.

Nepaisant tiek privačiojo, tiek ir viešojo sektorių vis aktyvesnių veiksmų, nukreiptų į finansinio sukčiavimo užkardymą ir prevenciją, kurie, tikėtina, ir lemia sukčiavimo apimtį didėjimo tempo mažėjimą, bendras incidentų skaičius ir nuo jų nukentėjusių vartotojų nuostolių dydis vis dar yra ne tik netoleruotinai didelis, bet ir kasmet didėjantis.

Pažymėtina ir tai, kad viešai pateikiami PPPKP duomenys apima ne visą rinką, nes yra pateikti tik bankų sektoriaus. Lietuvos bankas (LB) nuo 2022 m. pradėjo rinkti išsamią mokėjimų sukčiavimo statistiką, kurią finansų rinkos dalyviai (FRD)- mokėjimo paslaugų teikėjai, pateikia kas pusmetį. Minėti duomenys vėliau teikiami Europos Centriniam Bankui. Remiantis visų mokėjimo paslaugų teikėjų LB nuo 2022 m. teikiamais duomenimis, visų iš Lietuvos mokėjimo paslaugų teikėjų klientų išviliotos pinigų sumos siekia milijonus eurų. Įvertinus ir tai, kad finansiniam sukčiavimui, kaip nusikalstamai veikai, būdingas latentiskumas, galima teigti, kad sukčiavimo mastas šalyje vis dar yra itin didelis ir, deja, vis dar didėjantis.

Viena iš priežasčių, kodėl vis dar sunku suvaldyti augantį sukčiavimo mastą ir jį sumažinti, yra tai, kad sukčiavimas, kaip nusikalstama veika ir kartu priežiūrinių veiksmų objektas, yra reglamentuota tik fragmentiškai teisės aktų lygmeniu, o esamas teisinis reguliavimas neatitinka jau egzistuojančių ir finansinį sukčiavimą įgalinančių realaus gyvenimo veiksnių. Nors 2023–2028 m. finansinių technologijų (*FinTech*) sektoriaus plėtros Lietuvoje gairėse nurodoma, kad „finansinių nusikaltimų ir sukčiavimo prevencijai stiprinti bus siekiama skatinti priežiūros institucijų tarpusavio bendradarbiavimą, priežiūros institucijų ir prižiūrimų įmonių bendradarbiavimą bei visų šių subjektų rizikų valdymo kompetencijų tobulinimą“, vis dėlto būtent sklandaus, efektyvaus ir koordinuoto bendradarbiavimo bei veikimo į finansinio sukčiavimo prevenciją ir užkardymą orientuotose veiklose šiuo metu labiausiai trūksta. Institucijos, atsakingos už su finansiniu sukčiavimu susijusių ir jį įgalinančių sričių priežiūrą, neveikia koordinuotai – nederinami priežiūriniai veiksmai, ne laiku keičiamasi reikšminga informacija ir trūksta bendros strategijos, kaip efektyviai užkardyti finansinį sukčiavimą, neabejotinai keliantį grėsmių mokėjimo paslaugų sektoriui ir gyventojų lėšų saugumui. Be to, stebima, kad ir ne visų institucijų ir FRD įsitraukimas į sukčiavimo prevencijos procesą yra vienodas – tą lemia neteikiamas prioritetas finansinio sukčiavimo prevencijai ir (ar) užkardymui, išteklių (tiek finansinių, tiek žmogiškųjų) ir žinių trūkumas, teisinio reguliavimo, sukurančio atitinkamas pareigas su sukčiavimo prevencijos ir užkardymo procesu susijusiems subjektams.

<sup>1</sup> Pokytis tarp 2022 ir 2023 m. – 3,9 proc. 2023 m.

Neabejotina, kad didėjantį sukčiavimo mastą lemia ir gyventojų finansinio raštingumo nepakankamas lygis<sup>2</sup>. Finansinių paslaugų skaitmenizacijos ir per pandemiją pasikeitusių gyventojų apsipirkimo ir atsiskaitymo už paslaugas įpročių kontekste galimybė naudotis skaitmeninėmis, taip pat ir finansinėmis, paslaugomis, nekoreliuojanti su gyventojų skaitmeninio finansinio raštingumo žiniomis, daro gyventojus itin pažeidžiamus ir neatsparius vis labiau tobulėjantiems būdams išviloti iš jų pinigus. Nors vis daugiau dėmesio tiek FRD, tiek valdžios institucijos, taip pat ir LB, skiria gyventojų finansiniam švietimui sukčiavimo prevencijos tema, apie tai daug komunikuojama žiniasklaidos priemonėse, organizuojamos informacinės kampanijos, vis dėlto tokie veiksmai taip pat nėra derinami, informacijos turinys, mokymai nėra rengiami apklausų ar tyrimų, skirtų pažeidžiamumo sukčiavimo grėsmių priežastims išsiaiškinti, duomenų pagrindu. Dėl šios priežasties, tikėtina, kad sukčiavimo prevencijos temai skirta komunikacija dėl jos fragmentiškumo įvairiais informacijos kanalais nepasiekia norimo ir galimo pasiekti rezultato – gyventojų sąmoningumo šia tema didinimo.

Sukčiavimas yra sudėtinga, kompleksinė problema, nulemta daugelio priežasčių ir pati paveikianti įvairias socialinio gyvenimo ir paslaugų teikimo sritis. Dėl šios priežasties tinkamas ir efektyvus atsakas į finansinį sukčiavimą, siekiant jo užkardymo ir prevencijos, turėtų būti neatsiejamas nuo koordinuoto ir finansinį sukčiavimą laiku įgalinančių ir (ar) jį paveikti galinčių sričių priežiūros institucijų (taip pat kitų institucijų ar visuomeninių organizacijų) veikimo, pagrįsto bendra vizija, strategija ir siekiamais rezultatais.

LB, įvertinęs finansinio sukčiavimo sukeltas pasekmes – tiek tiesioginius nuostolius gyventojams ir įmonėms, tiek ir neigiamą poveikį pasitikėjimui finansų sektoriumi bei mokėjimo paslaugomis, kaip saugiomis, galiausiai, ir galimą neigiamą poveikį Lietuvos, kaip saugios ir patikimos jurisdikcijos, *FinTech* sektoriaus plėtrai, reputacijai, siekia imtis iniciatyvos, kad finansinio sukčiavimo keliamos grėsmės būtų veiksmingai valdomos, o valstybės lygiu veiktų proaktyviu institucijų ir kitų suinteresuotųjų subjektų įsitraukimu bei bendradarbiavimu grįsta finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo sistema.

## **1.2. KONCEPCIJOS RENGIMO TIKSLAI, SUKŪRIMO PAGRINDAS, ESMINIAI ELEMENTAI IR SIEKIAMAS REZULTATAS**

### **1.2.1. Pagrindinis tikslas**

1. Suformuluoti idėją ir parengti pasiūlymą dėl valstybės mastu veikiančios veiksmingos finansinio sukčiavimo prevencijos strategijos.
2. Nustatyti idėjos įgyvendinimo etapus, dalyvius ir galimą proceso eigą.

### **1.2.2. Konceptijos sukūrimo pagrindas**

Rengiant koncepciją, remtasi geriausiais kitų šalių pavyzdžiais (Jungtinės Karalystės praktika), sėkmingais kitų valstybės veiklos sričių strategijų įgyvendinimo (*FinTech* sektoriaus plėtros Lietuvoje strategija), taip pat nacionalinių susitarimų rengimo pavyzdžiais.

---

<sup>2</sup> „OECD/INFE 2023 international survey of adult financial literacy“ [56003a32-en.pdf \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-taxation/56003a32-en.pdf)

### **1.2.3. Esminiai koncepcijos elementai**

1. Finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu sistemos sukūrimo tikslai.
2. Finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu strategija (galimi turinio elementai).
3. Finansinio sukčiavimo prevencijai esminę reikšmę turinčių institucijų ir jų atliekamų funkcijų svarbos sukčiavimo prevencijos procesui nustatymas.
4. Bendradarbiavimo sistemos pagrindų ir galimų formų nustatymas.
5. Sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu strategijos parengimo ir įgyvendinimo alternatyvos.
6. Išvados ir koncepcijos inicijavimo ir įgyvendinimo pasiūlymai.

### **1.2.4. Siekiamas rezultatas**

1. Suformuluota finansinio sukčiavimo prevencijos krypties sistemos (koordinavimo) nacionaliniu mastu idėja.
2. Finansinio sukčiavimo prevencijos krypties sistemos (koordinavimo) nacionaliniu mastu idėja pristatyta Lietuvos banko valdybai ir į koordinavimo procesą įtrauktiems bei su juo susijusiems dalyviams (institucijoms) ir (ar) Vyriausybei.

## **II. SUKČIAVIMO PREVENCIJOS (KOORDINAVIMO) VALSTYBĖS MASTU TIKSLAI IR ESMINIAI ELEMENTAI**

### **2.1. Finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu sistemos sukūrimo tikslai**

Nustačius sukčiavimą lemiančių veiksnių atsiradimo priežastis ir įvertinus jų poveikį finansų sistemai, visuomenei, jos pasitikėjimui finansų sistema ir mokėjimo paslaugomis, kaip saugiomis, būtina sukurti valstybės mastu veikiančią finansinio sukčiavimo užkardymo, rizikų valdymo ir prevencinių veiksmų, kuriais atsakoma į grėsmes, sistemą. Tokios sistemos sukūrimu būtų siekiama:

1. Sukurti sukčiavimo prevencijos valstybės mastu sistemą, koordinuojant atskirų sukčiavimo prevencijos sistemą sudarančių dalyvių veiksmus;
2. Skatinti viešojo ir privačiojo sektorių, taip pat tarpinstitucinį (tarpsektorinį) bendradarbiavimą, keistis reikšminga informacija ir mažinti žinių asimetriją;
3. Paskirti ar sukurti koordinuojančią instituciją, siekiant suvienyti, koordinuoti ir veiksmingai orientuoti institucines pastangas užkardyti sukčiavimą;
4. Skatinti keitimąsi informacija apie incidentus, kibernetines grėsmes, pažeidžiamumo rizikas ir geriausią praktiką;
5. Išanalizuoti konkrečius kibernetinius įvykius, lėmusius ar galinčius lemti sukčiavimo atakas, ir įvertinti jų poveikį sistemai;
6. Padėti tinkamai reaguoti į atsiradusius ir galinčius kilti kibernetinio saugumo incidentus ir valdyti krizes, lėmusias ar galinčias lemti sukčiavimo atakas (taikyti ekspertų žinias ir duomenimis grįstą atsaką į kibernetinio saugumo grėsmes bei sukčiavimo atakas);

7. Sudaryti galimybes koordinuotam atsakui į pavienes kibernetinio saugumo ir sukčiavimo grėsmes, kai tinkamam reagavimui ir grėsmių suvaldymui būtinas efektyvus tarpinstitucinis (tarpsektorinis) bendradarbiavimas;
8. Skatinti ir sudaryti galimybes savanoriškiems ilgalaikiams tarpinstitucinio bendradarbiavimo susitarimams, valdant ir užkardant sukčiavimo rizikas;
9. Sudaryti sąlygas teisėsaugos institucijų kompetencijoms finansinio sukčiavimo ir jo veiksmingo užkardymo srityje didinti;
10. Sukurti gaires, metodikas, praktiką ir priemones kibernetinei, su sukčiavimu susijusiai rizikai valdyti;
11. Prisidėti prie visuomenės ir verslo (mokėjimo paslaugų teikėjų, ryšio operatorių ir pan.) atsparumo sukčiavimui didinimo.

## 2.2. Esminiai finansinio sukčiavimo sistemos valstybės mastu elementai

1 pav. Koordinuojanti institucija ir kiti finansinio sukčiavimo sistemos valstybės mastu elementai



- **Koordinavimo subjekto paskyrimas** – koordinuojantis subjektas (jo paskyrimas) yra pirminis veiksnys ir impulsas sukčiavimo prevencijos valstybės mastu sistemai sukurti: sistemos dalyvių suvienijimui, sklandžiam bendradarbiavimui ir veiksmų koordinavimui sukčiavimo prevencijos sistemai reikšmingiems ir (ar) pripažintiems strategiškai svarbiais klausimams spręsti. Tai yra centrinė ašis, kuri padeda sujungti į sistemą jos atskiras dalis (dalyvius ir procesus).
- **Sistemos dalyvių suvienijimas** – būtinas veiksmas, siekiant bendros strategijos ir koordinuoto veiksmų plano įgyvendinimo.
- **Su finansinio sukčiavimo prevencija ir užkardymu susijusios institucijos ir kiti suinteresuotieji subjektai.**

- **Strategija** – visą sistemą vienijanti ir veiksmų plano pagrindu sukurta vizija dėl sukčiavimo prevencijos valstybės mastu tikslų.
- **Veiksmų planas** – praktiniai strategijos įgyvendinimo žingsniai ir etapai.
- **Veiksmų koordinavimas** – visų sistemiškai ir strategiškai svarbių procesų būtinas elementas, siekiant proceso veiksmingumo.
- **Veiklos efektyvumo rodiklių nustatymas.**
- **Bendradarbiavimas** – komunikacijos tarp sistemos dalyvių pagrindas būtinas tam, kad tiek koordinavimo procesas, tiek tikslų pasiekimas būtų sklandus.
- **Atskaitomybė ir veiksmų plano revizija** – sistemos dalyvių tinkamas įsitraukimas į prevencijos procesą būtų užtikrintas, jei sistemos dalyviai būtų įpareigoti atsiskaityti už jiems priskirtų užduočių įgyvendinimą, o veiksmų plano turinys būtų atviras korekcijoms ir periodiniam atnaujinimui.

### **III. FINANSINIO SUKČIAVIMO PREVENCIJOS (KOORDINAVIMO) VALSTYBĖS MASTU STRATEGIJA: DALYVIAI, TURINYS, SIŪLAMOS STRATEGIJOS SUKŪRIMO IR ĮGYVENDINIMO ALTERNATYVOS**

Kaip minėta, viena iš esminių kliūčių efektyviai finansinio sukčiavimo prevencijai nacionaliniu mastu yra tai, kad Lietuvoje nėra vienos už finansinio sukčiavimo prevenciją atsakingos institucijos. Skirtingi subjektai pagal savo kompetencijos ribas imasi priemonių, kuriomis siekiama prisidėti prie šios problemos suvaldymo. Vis dėlto tokie veiksmai, kuriems neretai svarbus ir kitų institucijų ar suinteresuotųjų subjektų įsitraukimas, ne visuomet yra koordinuojami ar derinami tarpusavyje. Taip pat nėra nustatomi bendri visą sistemą vienijantys tikslai, nėra ir įsipareigojimo juos pasiekti, kaip ir atskaitomybės dėl jų (ne)pasiekimo.

Siekiant ne regimybės, o realaus finansinio sukčiavimo atvejų ir nuostolių statistikos pokyčio, būtinas ne tik koordinuotas visų sistemos dalyvių veikimas, bet ir finansinio sukčiavimo prevencijos, kaip vieno iš prioritetinių šių subjektų veiklos sričių, įtvirtinimas tiek nacionalinio lygmens, tiek ir atitinkamų subjektų vidaus (veiklos) planavimo dokumentuose. Taigi, kad finansinio sukčiavimo prevencija ir užkardymas įgautų koordinuoto bei veiksmingo tarpinstitucinio bendradarbiavimo formą, visų pirma, būtina nustatyti šio proceso dalyvius (suinteresuotus subjektus, proceso koordinatorių (savininką)), taip pat įtvirtinti bendrus proceso – krypties tikslus, nustatyti šių tikslų pasiekimo efektyvumo matavimo kriterijus ir įgyvendinti jų pasiekimo kontrolę, nustatyti proceso dalyvių atskaitomybės už tikslų pasiekimą tvarką, galimus proceso dalyvių bendravimo ir bendradarbiavimo būdus.

#### **3.1. Finansinio sukčiavimo prevencijos valstybės mastu strategija**

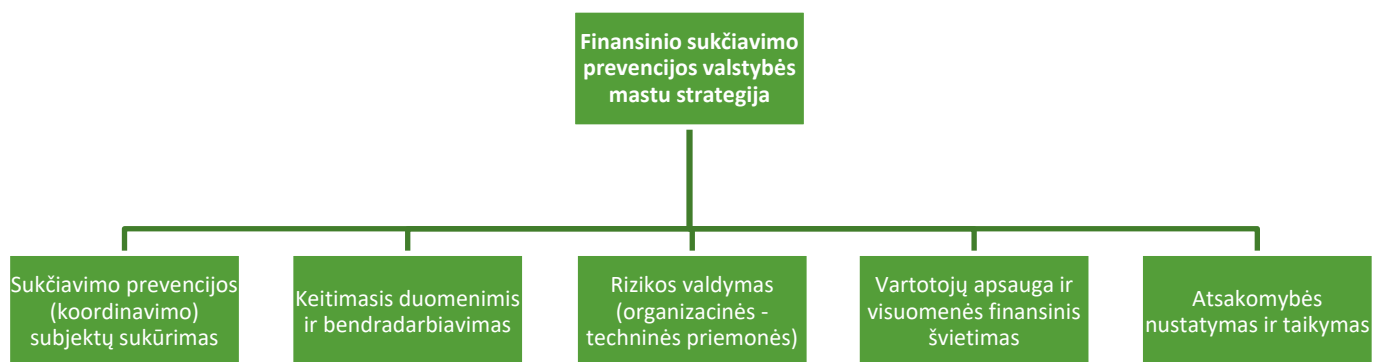
Vienodam ir darniam, taigi, koordinuotam, veikimui būtina aiškiai nustatyti ir sutarti dėl bendro visą sistemą vienijančio strateginio tikslo, pavyzdžiui: „Lietuva – atspari finansiniam sukčiavimui jurisdikcija“. Atitinkamai strateginiam tikslui pasiekti turėtų būti apibrėžtos galimos veiklos kryptys ir joms priskiriamos konkrečios užduotys, už kurių tinkamą ir įvykdymą laiku atsakingomis būtų paskirtos atitinkamoje srityje veikiančios bei kompetenciją turinčios institucijos (ar kiti subjektai).

Taip pat turėtų būti nustatyti tikslų pasiekimo matavimo rodikliai ir sistemoje dalyvaujančių institucijų atskaitomybė dėl šių rodiklių pasiekimo koordinuojančiai institucijai (subjektui).

Tam, kad būtų parengtas strategijos turinys, o vėliau ir ją įgyvendinanti skirtas veiksmų planas, visų pirma, turėtų būti atlikta kiekybinė ir kokybinė sistema sudarančių suinteresuotųjų subjektų, taip pat gyventojų apklausa. Remiantis apklausų duomenimis ir apibendrintais rezultatais bei iš jų kylančiais poreikiais, be kita ko, įvertinus teisinio reguliavimo keliamus reikalavimus, nacionalinius prioritetus ir naujo laikotarpio Vyriausybės programos tikslus, strategiją sudarančios veiklos kryptys bei joms priskiriami konkretūs (tam tikro laikotarpio) uždaviniai turėtų būti nustatomi įsitraukiant visiems sistemos dalyviams, procesą koordinuojant paskirtai koordinuojančiai institucijai (subjektui). Koordinuojanti institucija (subjektas) taip pat turėtų užtikrinti ir koordinuoti strategijos pagrindu kuriamo veiksmų plano parengimą bei jame numatytų veiksmų (užduočių) tinkamą įgyvendinimą laiku.

Į finansinio sukčiavimo prevencijos valstybės mastu strategiją siūlytinos įtraukti veiklos kryptys pateiktos 2 pav.

2 pav. Finansinio sukčiavimo prevencijai strategiškai svarbios veiklos kryptys



- *Finansinio sukčiavimo prevencijos valstybės mastu strategijos pagrindas* – tikslas, kad Lietuva (gyventojai, verslo subjektai, valstybės institucijos, organizacijos ir pan.) taptų atspari finansiniam sukčiavimui. Pamatinis, taigi, ir pagrindinis veiksnys, lemiantis beveik visų prevencinių priemonių ir veiklos krypčių poreikį – gyventojų (taip pat ir juridinių asmenų) apsauga nuo nuostolių, kurių sparti ir susirūpinimą kelianti augimo dinamika buvo jau buvo aptarta. Ne mažiau svarbu siekti apsaugoti gyventojus ir nuo kitų finansinio sukčiavimo sukeltamų neigiamų pasekmių (neigiamas poveikis emocinei sveikatai, pasitikėjimo finansų įstaigomis, paslaugų teikėjais, valstybės institucijomis praradimas, netiesioginiai nuostoliai). Kiti veiksniai, prisidedantys prie šio tikslo – siekis didinti pasitikėjimą elektroniniais pinigais ir mažinti grynųjų pinigų naudojimą, taip pat būtinybė tobulinti praktines priemones, padedančias sukurti teisinę sistemą, reikalingą finansiniam sukčiavimui užkardyti. Pažymėtina ir tai, kad strategijos valstybės mastu sukūrimo poreikį nulėmė tiek būtinybė suvienyti sukčiavimo prevencijos ir užkardymo procese dalyvaujančius subjektus, nustatant bendrą viziją ir siektinus tikslus, tiek ir būtinybė užtikrinti darnų bei koordinuotą šių subjektų veikimą, siekiant užsibrėžtų tikslų.



- *Sukčiavimo prevencijos (koordinavimo) subjektų sukūrimas* – tiek strategijos bei veiksmų plano parengimui, tiek ir, neabejotinai, jų įgyvendinimui būtinas proceso dalyvių ir jų atliekamų veiksmų koordinavimas, kurį turėtų užtikrinti paskirta koordinuojanti institucija ir (arba) sudarytas naujas koordinacinis subjektas (pvz., ekspertų vadovaujama darbo koordinacinė grupė). Koordinavimo veiksmai būtų reikalingi tiek minėtiems veiksams atlikti (strategijai, veiksmų planui parengti ir įgyvendinti), tiek ir operatyviai reaguoti į kylančias naujas finansinio sukčiavimo grėsmes. Koordinuotas veikimas sudarytų galimybių greičiau suburti sistemą sudarančius dalyvius ir taip operatyviau, veiksmingiau ir sistemiskai ieškoti atsako tiek į kibernetiniam saugumui kylančias grėsmes, tiek į jau vykstančius ar įvykusius incidentus (sukčiavimo atakas).
- *Keitimasis duomenimis ir bendradarbiavimas* – teisės aktų nustatyta tvarka ir leidžiamos apimties suinteresuotieji subjektai turi būti įgalinti, o tam tikrais atvejais ir įpareigoti operatyviai keistis sukčiavimo prevencijai reikšmingais duomenimis. Bendradarbiaujant turi būti siekiama ne tik dalytis informacija, bet ir operatyviai spręsti kylančias praktines problemas bei nesklandumus. Suinteresuotieji subjektai turėtų sutarti dėl nekonkuravimo finansinio sukčiavimo prevencijos, kaip viešojo intereso elementą turinčio tikslo, srityje ir bendradarbiauti keisdami informaciją ir sprenddami praktines problemas, gyventojų nuostolių atlyginimo klausimus, taip pat keistis geriausia praktika prevencijos priemonių įgyvendinimo srityje.
- *Rizikos valdymas (organizacinės - techninės priemonės)* – turi būti siekiama tiek iš technologinės pusės, tiek ir sukuriant tinkamą teisinę aplinką, pirmosios gynybos linijoje užtikrinti maksimalų techninių barjerų panaudojimą finansiniam sukčiavimui užkardyti (pvz., kliūtys apsimestinėms SMS žinutėms, skambučiams su netikru skambintojo pavadinimu, taip pat autorizavimo priemonės, stebėsenos mechanizmai, domeno vardų sistemos (angl. *Domain Name System, DNS*) užkarda ir t. t.). Į finansinio sukčiavimo prevencijos procesą taip pat turi būti siekiama įtraukti technologiniu požiūriu pažangias technines priemones (pvz., dirbtinio intelekto pagrindu kuriamas technologijas mokėjimo operacijų stebėsenos, stebėsenos procese ir procese „pažink savo klientą“ (angl. *know your client, KYC*) ir pan.), tam taip pat sukurti tinkamą teisinę aplinką ir ja remiantis skatinti FRD. Įsidiegti ir reguliariai atnaujinti technologiskai pažangius prevencinius procesus.
- *Vartotojų apsauga ir visuomenės finansinis švietimas* – turi būti siekiama įgalinti vartotojus (gyventojus) lengvai, aiškiai ir paprastai pranešti apie finansinį sukčiavimą tiek teisėsaugos institucijoms, tiek savo mokėjimo paslaugų teikėjams (kai įvykdomos ginčijamos mokėjimo operacijos ar kiti veiksmai) tam, kad būtų sukurtos visos galimybės apsaugoti gyventojus nuo nuostolių atsiradimo ar jų padidėjimo. Mokėjimo paslaugų teikėjai turėtų būti įpareigojami pagal savo galimybes padėti savo klientams atgauti ginčijamų mokėjimo operacijų sumas, o teisės aktų nustatytais atvejais – nedelsiant grąžinti neautorizuotų operacijų sumas. Visuomenė turi būti lavinama, siekiant suteikti tiek bendrųjų finansinio raštingumo žinių, tiek žinių, kaip saugiai naudotis mokėjimo paslaugomis, kaip atpažinti ir apsaugoti nuo finansinio sukčiavimo. Mokėjimo paslaugų teikėjams turėtų būti nustatytos konkrečios pareigos, susijusios su vartotojų (savo klientų) švietimu ir jų atsparumo kibernetinėms grėsmėms didinimu, kurios, kiek įmanoma, būtų individualizuotos, parengtos atsižvelgiant į konkretaus mokėjimo paslaugų teikėjo teikiamų paslaugų specifiką, klientų ir (ar) konkretaus vartotojo ypatybes, ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamiesiems vartotojams. Sukčiavimo prevencijos

sistemoje dalyvaujančios institucijos taip pat turėtų būti skatinamos suvienyti pastangas ir taip siekti ne fragmentuoto, pavienio, bet koordinuoto, suderinto ir atitinkamai paveikaus finansinio šveitimo, orientuoto į atsparumo sukčiavimui didinimą.

- *Atsakomybės nustatymas ir taikymas* – teisėsaugos institucijų įgalinimas tirti ir užkardyti finansinio sukčiavimo bylas. Šiuo tikslu specializuotų mokymų, bendradarbiavimo su rinka, papildomų išteklių skyrimo pagrindu turėtų būti stiprinama policijos kompetencija ir pajėgumai tirti atitinkamas veikas, persekioti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn nusikalstamas veikas padariusius asmenis. Suprantant sukčiavimo tarptautinį pobūdį bei nacionalines ribas peržengiančių sukčių veikimo geografiją, turi būti siekiama užtikrinti sklandų tarptautinį bendradarbiavimą su atitinkamomis užsienio teisėsaugos institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis.

Nurodytos penkios teisinės ir reguliavimo sritys kartu turėtų sukurti pagrindą, padedantį suvienyti šio proceso suinteresuotąsias šalis, dalytis informacija, nustatyti privalomus saugumo reikalavimus, atsakomybės už nuostolių atlyginimą taisykles ir apibrėžti atsakomybę už sukčiavimo prevenciją.

Visų šių skirtingų sričių tinkamam veikimui ir efektyviam bendro strateginio tikslo pasiekimui būtinas koordinavimas, kuris užtikrintų, kad skirtingose srityse veikiantys suinteresuotieji subjektai veiktų suderintai, o tarp atskirų veiksmų ir priemonių būtų išlaikytas sąsajumas ir įgyvendinimas laiku. Kartu neabejotina, kad sistemos dalyvių suinteresuotumas veikti veiksmingai ir koordinuotai, būtų tinkamai užtikrintas, jei sistemos dalyvius vienytų tam tikras formalus įsipareigojimas (pvz., susitarimas, sudarytas tarp suinteresuotųjų šalių) veikti, derinant atliekamus veiksmus su kitais sukčiavimo prevencijos ir užkardymo ekosistemos dalyviais, ir bendra vizija dėl koordinavimo sistemos tikslų, siekiamo rezultato bei veiklos efektyvumo matavimo kriterijų – bendra nacionalinio lygmens strategija.

### **3.2. Lietuvoje finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo procese dalyvaujančios institucijos ir suinteresuotieji subjektai**

Siekiant nustatyti finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu koordinavimo strategijos pagrindus, visų pirma, būtina nustatyti šios sistemos dalyvius, t. y. subjektus, kurių veiksmai ar neveikimas turi ar gali turėti poveikį finansinio sukčiavimo mastui ir jo suvaldymui.

**LB** savo 2022–2025 m. strateginiame plane išskyrė atsparumo finansiniam sukčiavimui didinimą kaip vieną iš prioritetinių sričių. Šiuo pagrindu **LB** jau vykdo ir planuoja naujas į finansinio sukčiavimo masto mažinimą orientuotas prevencines priemones.

Pagrindinės **LB** vykdomos ir planuojamos finansinio sukčiavimo prevencijos priemonės (priemonių sąrašas bus toliau pildomas ir atnaujinamas):

- 1) tarpinstitucinio bendradarbiavimo skatinimas ir bendradarbiavimas su rinka;
- 2) kenkėjiškų svetainių šalinimas iš „Google“ paieškos sistemos;
- 3) visuomenės informavimo kampanijos ir kitos finansinio raštingumo skatinimo priemonės, kurias plėtoja 2022 m. įkurtas LB Finansinio ir ekonominio raštingumo centras (toliau – Finansinio raštingumo centras);

- 4) nuolatinis **FRD** skatinimas tobulinti taikomas sukčiavimo prevencijos priemones (**FRD** siunčiamais raštais, susitikimuose, mokymuose ir kitais būdais);
- 5) dalyvavimas teisėkūros procesuose, geriausios praktikos rekomendacijų ir konsultacijų teikimas rinkai (LB Sukčiavimo prevencijos gairės);
- 6) prevenciniai susitikimai su FRD, dėl kurių klientų, įtariant sukčiavimą, gaunama daugiausia skundų;
- 7) kitos iniciatyvos.

Kiti finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo sistemoje dalyvaujantys subjektai ir jų vykdomos bei planuojamos iniciatyvos:

1. **Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (RRT)** – apsimestinių telefono skambučių blokavimas, priegos prie žalingų interneto išteklių blokavimas, vardinių apsimestinių žinučių blokavimas, išankstinio apmokėjimo (SIM) kortelių ir jas įsigijančių žmonių registravimas, SMS žinučių su nuorodomis į žalingų interneto išteklių sąrašą įtrauktas svetainės blokavimas, papildomas vartotojų informavimas apie įtartinus SMS žinutes.
2. **Nacionalinis kibernetinio saugumo centras (NKSC)** – DNS užkarda (priegos prie žalingų interneto išteklių, juos įtraukus į atitinkamą sąrašą, blokavimas).
3. **Policija** – finansinio sukčiavimo, kaip nusikalstamos veikos, ištyrimas, tokių veikų užkardymas, atsakingų asmenų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn, šviečiamoji veikla.
4. **PPPKP taktinė grupė**, sudaryta iš bankų ir institucijų (įskaitant LB) atstovų, skirta kovai su sukčiavimu (toliau – taktinė grupė). Renkami bankų statistiniai duomenys apie finansinį sukčiavimą, vykdoma edukacinė veikla, įsitraukimas kuriant teisinį reguliavimą ir platformą keistis informacija tarp rinkos dalyvių.
5. **Teisėkūros subjektai** (Vidaus reikalų ministerija (VRM), Seimo nariai, Teisingumo ministerija (**TM**), Finansų ministerija, RRT, LB, PPPKP) – teisėkūros iniciatyvos, būtinos užtikrinti veiksmingą sukčiavimo prevenciją ir vartotojų teisių apsaugą. Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (dėl teisės FRD keistis informacija, aktualia pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijai ir kartu tam tikriems sukčiavimo atvejams (įtartinų operacijų kriterijų pagrindu)) ir Elektroninių ryšių įstatymo pakeitimai; inicijuotas teisinio reguliavimo pakeitimas, kuriuo siekiama efektyvinti netikrų interneto svetainių, dažnai naudojamų sukčiaujančių asmenų, nustatymą ir blokavimą.
6. **Lietuvos bankų asociacija (LBA)** – šviečiamoji veikla, įsitraukimas kuriant naujas ir tobulinant esamas prevencines priemones.
7. **Ryšio paslaugų teikėjai** – šviečiamoji veikla, įsitraukimas kuriant naujas ir tobulinant esamas prevencines priemones.
8. **Kiti paslaugų teikėjai** (prekių pardavėjai), susiduriantys su finansinio sukčiavimo grėsme.
9. **Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba** – vartotojų švietimas.

### 3.3. Bendradarbiavimo pagrindų ir formų nustatymas.

Identifikavus suinteresuotuosius subjektus sukčiavimo prevencijos ir užkardymo procese, svarbu nustatyti galimas jų bendravimo ir bendradarbiavimo formas, kurios padėtų sukurti koordinuoto atsako į finansinį sukčiavimą strategiją.

Įvertinus skirtingą institucijų, susijusių su finansinio sukčiavimo prevencija ir užkardymu, prigimtį ir funkcijas, kitų suinteresuotųjų subjektų įvairialypiškumą, tikslinga apsvarstyti koordinuojančio darinio sukūrimo galimybę. Koordinavimo funkcija galėtų būti priskirta už strategijos rengimą atsakingai vykdomosios valdžios institucijai (pvz., VRM) arba galėtų būti sukurtas visiškai naujas subjektas, pavyzdžiui, koordinavimo komitetas ar darbo grupė, susidedanti iš atitinkamų institucijų, asociacijų, rinkos atstovų, taip pat šios srities ekspertų (mokslininkų ir praktikų). Tikėtina, kad koordinuojančio subjekto sukūrimas ne tik užtikrintų veiksmingą bei sklandų sukčiavimo prevencijos nacionaliniu mastu strategijos parengimą, bet ir paskatintų suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą laiku, siekiant sukurti valstybės lygiu darniai veikiančią sukčiavimo prevencijos ir užkardymo ekosistemą.

Atitinkamai strategijos kūrimas, bendrų tikslų ir rezultatų nustatymas ir jų siekimas turėtų būti pagrįstas bendradarbiavimo, pasitikėjimo ir nekonkuravimo, taip pat holistiniu – sisteminiu (angl. *whole system approach*), t. y. įtraukiančiu visus ekosistemos dalyvius į sprendimų priėmimą, principais. Atsižvelgiant į tai, kad finansinio sukčiavimo prevencija neabejotinai turi viešojo intereso elementą, siekdami adekvataus ir paveiklaus atsako į finansinio sukčiavimo problematiką, suinteresuoti subjektai turėtų dalytis tarpusavyje informacija apie finansinį sukčiavimą galinčius nulemti veiksniai, taip pat keistis žiniomis apie sėkmingas finansinio sukčiavimo prevencijos priemones ir praktiką.

Koordinuojantis subjektas (institucija) nustatytu reguliarumu (pvz., kartą per pusmetį) turėtų organizuoti bendrus visų sistemoje dalyvaujančių institucijų ir kitų suinteresuotųjų subjektų susitikimus, kurių metu būtų kuriama nacionalinio lygmens strategija ir ja pagrįstas veiksmų planas, o vėliau vertinami per laikotarpį iki susitikimo atlikti darbai, jų poveikis siekiamo rezultato atžvilgiu, kylantys iššūkiai ir problemos, reikalingos papildomų veiksmų ir (ar) koordinuoto veikimo, ieškoma galimų problemų sprendimo alternatyvų. Koordinuojantis subjektas (institucija) turėtų imtis koordinavimo veiksmų, kad pasiekti susitarimai ir priimti sprendimai būtų pradėti ir baigti įgyvendinti laiku bei efektyviai.

Be to, sistemos dalyvių bendravimas ir bendradarbiavimas bei koordinuotas jų veikimas būtų užtikrintas ne tik strategijos ir ja pagrįsto veiksmų plano rengimo metu, bet ir sprendžiant praktines priemonių įgyvendinimo metu kylančias problemas. Koordinuoto veikimo ir bendradarbiavimo užtikrinimas ypač svarbus sprendžiant *ad hoc* klausimus, kuriems reikia operatyvaus, sistemiško veikimo, ir kurie gali potencialiai turėti poveikį strateginio tikslo (-ų) pasiekimui. Taigi, sistemoje dalyvaujantys subjektai, pirmiausia, prisidedantys prie strategijos įgyvendinimo, turėtų turėti galimybę išreikšti poreikį neplanuotam koordinacinės darbo grupės susitikimui, kad būtų operatyviai pateiktas tinkamiausias atsakas į kilusią finansinio sukčiavimo ir (ar) jos sukeltą žalą grėsmę.

Finansiniu sukčiavimo užsiimantys asmenys veikia itin greitai, įvairiuose kontekstuose panaudodami pastebėtas saugumo spragas, todėl toks tarpinstitucinis ir tarpsektorinis bendradarbiavimas yra vienas iš svarbiausių siūlomą idėją dėl sisteminio ir koordinuoto požiūrio į finansinio sukčiavimo prevenciją ir užkardymą lemiančių motyvų.

### **3.4. Strategijos parengimo ir įgyvendinimo alternatyvos**

#### **3.4.1. Finansinio sukčiavimo prevencija valstybės mastu – Vyriausybės programos dalis, priėmus LB pateiktą pasiūlymą dėl strategijos parengimo.**

Įvertinus tai, kas jau buvo nurodyta, neabejotina, kad mažėjanti finansinio sukčiavimo masto tendencija yra galima tik tuo atveju, jei toks tikslas būtų nustatomas nacionalinio lygmens strateginiuose veiklos planavimo dokumentuose – visų pirma, naujo strateginio veiklos laikotarpio Vyriausybės programoje. Taigi, siekiant, kad veiksmingos finansinio sukčiavimo prevencijos valstybės mastu koncepcija ir jos koordinavimas materializuotųsi, tai pirmiausia turėtų tapti viena iš numatytų naujo laikotarpio Vyriausybės programos veiklos sričių. Taigi, manytina, kad būtų ne tik suteikta derama svarba pačiai finansinio sukčiavimo problemai, strategijos parengimui laiku, užtikrintas suinteresuotųjų valstybės institucijų įsitraukimas, bet ir būtų galima optimaliausiu būdu koordinuoti strategijoje nustatytą tikslą bei jiems įgyvendinti parengto veiksmų plano įgyvendinimą.

Įvertinus *FinTech* sektoriaus plėtros Lietuvoje strategijos sukūrimo patirtį, manytina, kad šį tikslą pasiekti efektyviausiai pavyktų suformulavus ir pateikus pasiūlymą į naujo laikotarpio Vyriausybės programą įtraukti tikslą – parengti ir įgyvendinti finansinio sukčiavimo prevencijos valstybės mastu strategiją tiesiogiai pačiai Vyriausybei ar kitai vykdomosios valdžios institucijai (pvz., VRM, TM ar kelioms ministerijoms kartu), galinčiai įgyvendinti ar prisidėti prie įgyvendinimo finansinio sukčiavimo prevencijai svarbių procesų. Pasirinkus šią alternatyvą, finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo, kaip vienos iš Vyriausybės programoje nustatytų veiklos krypčių (tikslų), strategija galėtų būti parengta koordinuojant vienai iš koordinuojančia institucija paskirtų vykdomosios valdžios institucijų (pvz., VRM) ir į rengimo procesą įtraukiant visus suinteresuotuosius sistemos dalyvius, turinčius ir (ar) galinčius savo veikla turėti poveikį, prisidėti prie finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo.

*Pirmoji alternatyva. Sukčiavimo prevencijos koordinavimo valstybės mastu modelio sukūrimo proceso aprašymas:*

1. Idėjos parengti strategiją dėl efektyvios finansinio sukčiavimo prevencijos sistemos valstybės mastu suformulavimas ir pateikimas Vyriausybei.
2. Efektyvios finansinio sukčiavimo prevencijos (koordinavimo) sistemos valstybės mastu sukūrimo, kaip tikslo, įtraukimas į naujo laikotarpio Vyriausybės programą.
3. Subjekto (institucijos), atsakingo už finansinio sukčiavimo prevencijos ir koordinavimo sistemos valstybės mastu strategijos parengimą, paskyrimas.
4. Koordinacinės darbo grupės, susidedančios iš suinteresuotųjų subjektų atstovų ir šios srities ekspertų bei atsakingos už proceso eigos ir rezultatų pasiekimo koordinavimą, suformavimas.
5. Suinteresuotųjų subjektų, atsakingų už ir (ar) susijusių su sukčiavimo prevencija, nustatymas.
6. Suinteresuotųjų subjektų (su sukčiavimo prevencija ir užkardymu susijusių subjektų) suvienijimas, siekiant visą sistemą apimančio ir bendradarbiavimu grįsto finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu sistemos sukūrimo.
7. Skirtingose srityse kylančių iššūkių veiksmingai sukčiavimo prevencijai nustatymas – kiekybinė ir kokybinė apklausa.
8. Priežasčių, lemiančių kliūtis veiksmingai sukčiavimo prevencijai, ir jas pašalinti galinčių priemonių (veiksnių) nustatymas – kiekybinė ir kokybinė apklausa.

9. Bendros vizijos, kaip funkcionuotų efektyviai veikiantis sukčiavimo prevencijos modelis valstybės mastu, sukūrimas.
10. Strategijos, nustatančios bendrą viziją, bendrus veiklos tikslus, siekiamus rezultatus ir įtvirtinančios sutartus veiklos efektyvumo matavimo kriterijus, parengimas.
11. Veiksmų plano, įgyvendinančio strategijoje nustatytą tikslą (-us) ir siekiamus veiklos rezultatus, taip pat aiškiai apibrėžiančio atsakingas institucijas, jų įsipareigojimus, proceso eigą, terminus, parengimas.
12. Susitarimo tarp strategiją kūrusių ir ją įgyvendinsiančių suinteresuotųjų subjektų sudarymas, siekiant užtikrinti sklandų bendradarbiavimą ir reikiamą susitarimą, siekiant strategijoje užsibrėžtų tikslų.
13. Veiksmų plano įgyvendinimas, veiklos rezultatų įvertinimas ir naujų rekomendacijų suformavimas.
14. Veiksmų plano periodinis atnaujinimas (prireikus).

### **3.4.2. Finansinio sukčiavimo prevencija valstybės mastu – Vyriausybės programos dalis, priėmus nacionalinio susitarimo pagrindu suformuotą idėją dėl strategijos parengimo.**

Vykdomosios valdžios institucijoms nepriėmus LB iniciatyva pateikto pasiūlymo įtraukti į naujo laikotarpio Vyriausybės programą tikslą parengti finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu strategiją, tokia idėja galėtų būti įgyvendinta LB inicijuojant nacionalinio susitarimo sudarymo procesą, šią idėją pristačius ir gavus palaikymą iš pagrindinių finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo procese dalyvaujančių institucijų. Vis dėlto toks modelis, grįstas savanoriškumo principu, tikėtina, būtų kur kas mažiau efektyvus nei pirmoji siūloma alternatyva: suinteresuotųjų subjektų (tiek institucijų, tiek rinkos dalyvių ir kitų subjektų) įsitraukimas į procesą ir įsipareigojimas siekti nacionalinio susitarimo būtų priklausomas nuo konkretaus subjekto apsisprendimo, finansinio sukčiavimo, kaip problemos, svarbos suvokimo ir prioriteto jai teikimo. Be to, tikėtina, kad tiek suinteresuotųjų subjektų suvienijimas, tiek pačios strategijos parengimas, derinant skirtingų subjektų interesus, o galiausiai ir pačios strategijos įgyvendinimas, būtų kur kas sudėtingesnis ir imlesnis laikui procesas. Nacionaliniu susitarimu būtų siekiama, visų pirma, susitarti dėl bendros vizijos, tada parengti strategiją ir ją įgyvendinantį veiksmų planą. Ir tik tada, t. y. parengus ir sudarius visų skirtingų procese dalyvaujančių subjektų interesus suderinantį nacionalinį susitarimą, strategiją bei jai įgyvendinanti skirtą veiksmų planą, būtų siūloma integruoti į nacionalinio lygmens strateginius dokumentus, o prireikus į teisės aktus.

Dėl nurodytų priežasčių, antroji alternatyva galėtų būti pasirinkta tik tuo atveju, jei paaiškėtų, kad pirmoji alternatyva dėl tam tikrų priežasčių negali būti įgyvendinta arba, kaip minėta, vykdomosios valdžios institucijoms nepriėmus LB pateikto pasiūlymo įtraukti į naujo laikotarpio Vyriausybės programą tikslą parengti finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu strategiją.

*Antroji alternatyva. Sukčiavimo prevencijos koordinavimo valstybės mastu modelio sukūrimo proceso aprašymas:*

1. Idėjos sudaryti nacionalinį susitarimą dėl sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu sistemos sukūrimo, kuris taptų pagrindu parengti atitinkamos srities strategiją, pateikimas pagrindinėms finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo procese dalyvaujančioms institucijoms (RRT, NKSC, PPPKP, Policija).



2. LB inicijuotas koordinacinės grupės, susidedančios iš suinteresuotųjų subjektų (pagrindinės finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo procese dalyvaujančios institucijos, mokėjimo ir ryšio paslaugų teikėjai), atstovų, šios srities ekspertų (mokslininkų ir praktikų), suformavimas.
3. Subjektų (institucijų), kurių veiksmai ar neveikimas gali turėti poveikį finansinio sukčiavimo suvaldymui ir prevencijai, turinčių prisidėti prie strategijos kūrimo ir dalyvauti jos įgyvendinimo procese, nustatymas.
4. Visų suinteresuotųjų subjektų suvienijimas, siekiant inicijuoti nacionalinio susitarimo dėl sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu sistemos sukūrimo sudarymo procesą.
5. Skirtingose srityse kylančių iššūkių veiksmingai sukčiavimo prevencijai nustatymas.
6. Priežasčių, lemiančių kliūtis veiksmingai sukčiavimo prevencijai, ir jas pašalinti galinčių priemonių (veiksnių) nustatymas.
7. Bendros vizijos, kaip funkcionuotų efektyviai veikiantis sukčiavimo prevencijos modelis valstybės mastu, sukūrimas.
8. Strategijos, nustatančios bendrą viziją, bendrus veiklos tikslus, siekiamus rezultatus ir įtvirtinančios sutartus veiklos efektyvumo matavimo kriterijus, parengimas.
9. Veiksmų plano, pagal kurį įgyvendinamas strategijoje nustatytas tikslas, siekiama veiklos rezultatų, kuriame aiškiai apibrėžtos atsakingos institucijos, jų įsipareigojimai, proceso eiga ir terminai, parengimas.
10. Ketinimų protokolo, kuriame nustatyti kuriamos koncepcijos (strategijos) tikslai, siekiamas rezultatas (-ai), veiklos efektyvumo kriterijai, suinteresuotųjų šalių įsipareigojimai, parengimas ir pasirašymas.
11. Veiksmų, kuriais siekiama pasirengti įgyvendinti ketinimų protokole įtvirtintus įsipareigojimus, atlikimas.
12. Susitarimo tarp suinteresuotųjų subjektų dėl sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu koordinavimo sistemos sukūrimo pasirašymas.
13. Strategijoje suformuluotų sprendimų integravimas į nacionalinio lygmens strateginius dokumentus ar teisės aktus.
14. Susitarimo, jame numatytų veiksmų ir įsipareigojimų įgyvendinimas.

Pažymėtina, jog abiejų alternatyvų atveju, siekiant užtikrinti, kad sukčiavimo prevencijos ir užkardymo valstybės mastu koordinavimo sistema veiktų, ją turėtų sudaryti šie esminiai jau pirmiau minėti elementai: finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo sistemos valstybės mastu sukūrimas (Vyriausybės programos dalis), koordinuojanti institucija, su finansinio sukčiavimo prevencija ir užkardymu susijusios institucijos ir kiti suinteresuotieji subjektai, formalus susitarimas (dėl bendradarbiavimo ir koordinuoto atsako į finansinį sukčiavimą), strategija ir ją įgyvendinanti skirtas veiksmų planas, veiklos efektyvumo rodiklių nustatymas, reguliarius veiksmų plano peržiūrėjimas ir atnaujinimas.

Kartu pažymėtina, kad alternatyvos turi ir skirtumų – tad kiekviena iš jų turi privalumų ir trūkumų.

#### *Pirmoji alternatyva:*

- Tikslas suformuoti strategiją tampa Vyriausybės programos dalimi LB suformuoto ir pateikto pasiūlymo pagrindu.
  - Strategijos ir veiksmų plano parengimą bei įgyvendinimą inicijuoja ir koordinuoja Vyriausybės paskirta koordinuojanti institucija.
  - Sistemos dalyviai turi pareigą įsitraukti į strategijos ir ja pagrįsto veiksmų plano parengimą, dar iki formalaus susitarimo sudarymo periodiškai pateikti duomenis apie veiksmų plano įgyvendinimo pažangą.
- ✓ Procesas, tikėtina, yra paprastesnis ir kur kas efektyvesnis nei antrosios alternatyvos: paskyrus koordinuojančią instituciją, ji iškart galėtų tiesiogiai pereiti prie strategijos ir veiksmų plano sukūrimo ir įgyvendinimo, parinkti kompetentingas institucijas tam tikrai priemonei ar užduočiai įgyvendinti, prižiūrėti veiksmų plane nurodytų užduočių įgyvendinimą. Taip pat būtų išvengta situacijų, kai, nepavykus visiškai suderinti visų suinteresuotųjų pusių pozicijų, apskritai nepasiekiamas joks susitarimas.
- Kita vertus, tokiu atveju, tikėtina, kad sistemos dalyvių vizijos bei interesai strategijoje ir pagal ją parengtame plane būtų atvaizduoti šiek tiek mažiau nei antrosios alternatyvos atveju.

#### *Antroji alternatyva:*

- Tikslas suformuoti strategiją tampa Vyriausybės programos dalimi, sistemos dalyviams sudarius nacionalinį susitarimą dėl strategijos ir ja pagrįsto veiksmų plano parengimo.
  - Strategijos parengimą inicijuoja koordinacinė darbo grupė, LB iniciatyva sudaryta iš institucijų, verslo atstovų, mokslininkų ir srities ekspertų.
  - Procesas inicijuojamas, susitarimai sudaromi ir vykdomi savanoriškumo bei lygiateisiškumo pagrindu.
- ✓ Vyriausybei neįtraukus pasiūlymo sukurti finansinio sukčiavimo prevencijos valstybės mastu strategiją į naujo laikotarpio programą, nacionalinio susitarimo sudarymas galėtų būti vertinamas kaip papildoma galimybė tokią strategiją ir ja pagrįstą veiksmų planą vis dėlto sukurti, tik jau pačių sistemos dalyvių iniciatyvos ir pasiūlymų pagrindu. Be to, toks strategijos sukūrimo būdas kur kas tolygiau atlieptų visų sistemos dalyvių interesus.
- Vis dėlto, toks procesas galėtų būti pastebimai ilgesnis nei pirmosios alternatyvos atveju – tam, kad būtų galima pereiti prie strategijos ir veiksmų plano kūrimo, visų pirma, su visais sistemos dalyviais turėtų būti pasiektas susitarimas, jog egzistuoja poreikis ir galimybės visiems sistemos dalyviams siekti vieno galutinio visus vienijančio tikslo. Susitarimo pasiekimas gali būti komplikuoatas procesas, atsižvelgiant į tai, kad sistemą sudaro skirtingos prigimties ir veiklos krypčių institucijos. Dažnai nacionalinio susitarimo procesas būna komplikuoatas, užtrunka ilgai ir (arba) nepasirašomas (pvz., miškų, sveikatos srityje), sukelia daug debatų visuomenėje dėl turinio ir įgyvendinimo proceso – neretai tai būna tais atvejais, kai tenka derinti daug skirtingų interesų grupių vizijų, o proceso eiga, t. y. strategijos parengimas, iš jos kylančių uždavinių formavimas, atskaitomybė už jų įgyvendinimą, paliekama pačių dalyvių kontrolei.



## IV. IŠVADOS

1. Nors finansinio sukčiavimo problema Lietuvoje itin aktuali dėl didelio šio socialinio fenomeno paplitimo, jos suvaldymas ir užkardymas vis dar yra iššūkių keliantis procesas – tai rodo ir vis dar didėjantis sukčiavimo mastas (incidentų skaičius ir nuostolių dydis).
2. Įvertinus finansinio sukčiavimo, kaip reiškinio, kompleksiskumą, manytina, kad tokią susiklosčiusią padėtį gali lemti keletas veiksnių: 1) Lietuvoje šiuo metu nėra vienos institucijos, atsakingos už sukčiavimo prevenciją ir užkardymą (su sukčiavimo prevencija ir užkardymu susijusios funkcijos yra pavestos ir (arba) atliekamos ne pagal vienos institucijos ar subjekto kompetenciją ar veiklos ribas). Taigi, nėra sukčiavimo prevencijai svarbių funkcijų, pavestų skirtingoms institucijoms, koordinavimo proceso; 2) finansinio sukčiavimo prevencija ir užkardymas nėra įtvirtintas privalomo pobūdžio teisės aktų lygmeniu, kaip viena iš prioritetinių šioje sistemoje dalyvaujančių institucijų ir kitų subjektų veiklos sričių – trūksta sistemos dalyvių įsitraukimo ir įsipareigojimo veikti bendrai ir dėti maksimalias pastangas, kad su finansinio sukčiavimo prevencija ir užkardymu susiję tikslai būtų tinkamai ir laiku įgyvendinti; 3) nėra vieno teisės akto ar aiškios teisės aktų sistemos, sukuriančios pakankamą, išsamią teisinę bazę veiksmingai sukčiavimo prevencijai ir užkardymui – teisinio neapibrėžtumo sąlygomis veikti operatyviai ir ryžtingai, kaip to reiktų dėl klausimo problematiškumo, yra itin sudėtinga; 4) trūksta tarpinstitucinio ir tarpsektorinio bendradarbiavimo, o tai kartu lemia, kad kova su tokiu kompleksiniu reiškiniu, kaip finansinis sukčiavimas, tampa neveiksminga ar nepakankamai efektyvi – trūksta bendros vizijos ir koordinuoto tikslų vienijimo veikimo.
3. Siekiant tapti finansiniam sukčiavimui nepalankia jurisdikcija, būtina užtikrinti koordinuotą, nuoseklų ir bendros vizijos bei tikslų (strategijos) vienijamą prevencijos procesą visos valstybės mastu.
4. Koordinuotai finansinio sukčiavimo prevencijos sistemai sukurti būtina suformuoti ar paskirti koordinuojantį subjektą (instituciją) ir bendro šioje sistemoje dalyvaujančių subjektų susitarimo pagrindu parengti nacionalinės finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo strategiją, o ja remiantis – ir veiksmų planą, pagal kurį būtų įgyvendinama strategija.
5. Strategijoje nustatytų tikslų ir siekiamo rezultato įgyvendinimą, visoms finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo sistemoje dalyvaujančioms institucijoms ir subjektams veikiant koordinuotai, užtikrintų koordinuojančio subjekto (institucijos) paskyrimas ir susitarimo bendradarbiauti, parengiant strategiją ir įgyvendinant joje nustatytus tikslus, visų suinteresuotųjų subjektų pasirašymas. Tokiu susitarimu būtų ne tik nustatyta bendra šio proceso vizija, keliami tikslai ir siekiamas rezultatas, bet ir būtų įtvirtinti konkretūs proceso dalyvių (sistemoje dalyvaujančių institucijų (dalyvių)) įsipareigojimai siekti tinkamo ir tokio susitarimo įgyvendinimo laiku.
6. Tam, kad finansinio sukčiavimo prevencijos ir užkardymo sistema valstybės mastu būtų sukurta ir būtų užtikrintas efektyvus jos veikimas, atitinkamas tikslas (taip pat ir strategijos sukūrimas bei koordinuojančio subjekto paskyrimas) turėtų tapti Vyriausybės programos dalimi.